

В економічно розвинутих країнах діє декілька глобальних платіжних систем, які мають свої специфічні особливості. Зарубіжний досвід їх організації та використання представляє значущий інтерес для вітчизняної банківської системи.

В теперішній час спостерігається уніфікація національних платіжних систем, зокрема, здійснюються дії щодо створення єдиних стандартів роботи європейських платіжних систем, що підкріплює тезис про активізацію процесів глобалізації в банківських платіжних системах.

Аналіз свідчить, що склалася в Україні нормативна база, регулююча платіжні відносини, має багато значущих недоліків. Основними з них є: відсутність належної актуалізації правових норм; затримане впровадження в практику сучасних категорій, вже сформованих в зарубіжній фінансовій практиці. На нашу думку, система законодавства в області платіжних відносин, особливо в іноземній валюті, кардинально застаріла, що призводить до утворення своєрідного нормативно-правового вакууму в цій сфері.

Діючи в недостатньо розвинутому правовому полі, банки використовують свої внутрішні правила функціонування платіжних відносин.

Таким чином, в теперішній час представляється доцільним розробити та прийняти закон про порядок ведення міжнародних розрахунків, в якому слід визначити систему їх нормативного регулювання.

І. О. Макаренко, аспірант

ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ РИНКУ ПОХІДНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Невід’ємною характеристикою ринку похідних фінансових інструментів (ПФІ) як складної динамічної системи поряд з такими характеристиками, як самоорганізація, структурованість, цілеспрямованість, емерджентність є його стійкість. У контексті посткризового реформування глобальної фінансової системи та національного фінансового ринку створення передумов для стійкого розвитку ринку ПФІ зі своєчасним попередженням реалізації ризиків ПФІ, системних криз та невиконання ринком покладених на нього функцій є першочерговим завданням.

Варто відзначити, що на тлі багатогранного поняття “стійкість” і зокрема її видів – організаційної (стійкість методів взаємодії між учас-

никами ринку), технологічної (стійкість інформаційних систем і платформ), регулятивної (стійкість інституційних норм), фінансова стійкість є системоутворюючим атрибутом ринку ПФІ, без якого цей ринок не може бути безпечним, ефективним і загалом життєздатним.

У визначенні поняття “фінансова стійкість ринку ПФІ”, що є продуктом поєднання системної і фінансової теорії, нами підкреслюється здатність ринку сприймати і протистояти впливам зовнішніх і внутрішніх факторів та забезпечувати реалізацію своїх функцій, зокрема хеджувальної, інформаційної, стабілізаційної в умовах адекватної взаємодії фінансового і реального секторів. Проте для поглиблення розуміння сутності фінансової стійкості ринку ПФІ необхідне проведення чіткого розмежування між фінансово стійким і фінансово нестійким станом ринку, що також потребує композиційного підходу до фінансової та системної теорії. З позицій системного підходу кожній відкритій системі притаманний трансформаційний еволюційний механізм, який може відбуватись адаптаційно (приспособлення системи до впливу шоків без порушення її ключових параметрів) та біфуркаційно (під впливом певних факторів система змінюється, набуваючи нової якості). Як наголошує Л. Г. Мельник, під час біфуркацій у розвитку системи відбувається наростання невизначеності та частоти флуктуацій системи, стрибкоподібно зростає варіація її параметрів і відбувається виведення її з рівноважного стану, таким чином система переживає кризу. Перехід системи від стійкого до нестійкого стану характеризується точкою біфуркації.

У фінансовій теорії нестійкість фінансових систем асоціюється насамперед з виникненням на них кризових явищ. У 1970–2000-х рр. фінансові кризи в десятках країн призвели до втрати до 10–30 % національних фінансових активів. За даними МВФ, протягом 1975–1997 рр. зафіксовано понад 150 валютних і 54 боргових / банківських криз у більш ніж 50 країнах. На ринках, що формуються (emerging markets), кризи спостерігаються кожні 5–10 років. У науковій думці значного поширення набули підходи до визначення критеріїв настання криз (індикаторів переходу до нестійкого стану) у різних секторах фінансових ринків:

- банківський сектор (витрати на відновлення банківської системи перевищують 2 % від ВВП, прострочена заборгованість в банківських активах досягає 10 %, націоналізація понад 10 % банків);
- валютний сектор (девальвація національної валюти на 25 % і більше та фіксуються спекулятивні атаки на її курс).

А також М. Ескіндаровим, Я. Міркіним визначені спеціальні критерії для певних типів ринків, зокрема для ринків, що формуються: зниження капіталізації ринку акцій – не менше 20 %, річна інфляція –

не менше 20 %; зростання відтоку капіталу – не менше 30 %; девальвація національної валюти – не менше 15 %; зниження золотовалютних резервів центрального банку – не менше 20 %; скорочення депозитної бази в банківському секторі – не менше 10 % та ін.

Щодо ринку ПФІ питання кризових явищ та його нестійкості не є достатньо поширеними, що пояснюється порівняно невеликим часовим горизонтом розвитку ринку та обмеженою базою його кризових нестійких станів. До речі, кризи, що тією чи іншою мірою асоціюються з використанням ПФІ: крах “чорний понеділок” на ринку акцій США 1987, мексиканська криза 1994, азіатська криза 1997, російська 1998) аж до іпотечної кризи 2007 р. розпочиналися в одному з секторів фінансового ринку.

Фінансова криза 2007 р., що переросла в глобальну кризу і мала крос-секторний характер, на нашу думку, дозволила виявити такі критерії нестійкості ринку ПФІ: максимальне перевищення обсягів ринку ПФІ над темпами зростання реального сектора економіки (ВВП); висока волатильність індексів цін на ПФІ як індикатор очікувань інвесторів; значний спред між цінами попиту і пропозиції; поширення дефолтів, ефекту зараження на ринку ПФІ; критичне наростання системного ризику ринку.

Так, протягом 1998–2006 р. середнє значення перевищення номінальної вартості ПФІ над світовим ВВП становило 5,6 раза. Пікового значення таке перевищення досягло в кризовому 2007 р., що засвідчило максимальний дисбаланс між потребами реального сектора економіки в управлінні ризиками і спекулятивними мотивами, ознаменувало перетин ринком певної межі і перехід його до нестійкого стану.

Отже, розуміючи межу фінансової стійкості ринку ПФІ як певну взаємопов’язану сукупність параметрів (індикаторів), вихід за які змінює стан системи ринку зі стійкого на нестійкий, ми визначаємо цю межу як такий критичний стан ринку, за якого ризики учасників ринку, що хеджуються за допомогою ПФІ, не збалансовані з ризиками, що виникають у процесі спекуляції з ними, і спостерігається переважання не пов’язаних з потребами реального сектора обсягів надлишкової ліквідності на ринку ПФІ, що врешті-решт призводить до наростання системного ризику та реалізації кризових явищ.

Макаренко І. О. Визначення межі фінансової стійкості ринку похідних фінансових інструментів / І. О. Макаренко // Міжнародна банківська конкуренція : тези доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 26–27 травня 2011 р.: у 2-х т. – Суми : Українська академія банківської справи Національного банку України, 2011. – Т. 2. – С. 124-127.